

KORPORATIVNO-DRUŠTVENA ODGOVORNOST U SISTEMU EKOLOŠKE SIGURNOSTI I ODRŽIVOG RAZVOJA

Akademik prof. dr Ibrahim Jusufrić, email: rektor@iu-travnik.com

Akademik prof. dr Rade Biočanin, email: rbiocanin@np.ac.rs

Internacionalni univerzitet Travnik, Travnik, Bosna i Hercegovina

Sažetak: Evropska unija je utemeljena na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti i poštovanja ljudskih prava. Cilj je politike proširenja i tehnološkog razvoja EU-a je ujedinjenje evropskih zemalja u okviru zajedničkog političkog i državnog projekta. Održivi razvoj nudi najbolju priliku da se prilagodimo uslovima savremenog vremena. Koncept održivog razvoja je nastao kao posljedica uvjerenja da su ekološki menadžment i racionalno korišćenje prirodnih resursa neophodan preduslov za ostvarivanje privrednog rasta bez ekološke degradacije, pa stim u vezi postavlja se pitanje na koji način je moguće ostvariti skladniji odnos između zaštite životne sredine i potrebe za ubrzanim privrednim razvojem. Skoro sva predviđanja nagovještavaju da će potražnja za resursima nastaviti da raste, u skladu sa trendovima koji danas profilisu tržišta dobara i usluga. U osnovi, princip održivosti (pri konstantnom porastu populacije) podrazumjeva drastično smanjenje potrošnje resursa po jedinici proizvoda i ostvarenih usluga. Osnivanje Evropskog instituta za inovacije i tehnologiju je pružilo snažan podsticaj integraciji tri strane „trougla znanja“ (obrazovanje, istraživanje i inovacije), prvi put podstičući nove modele upravljanja i finansiranja. U pristupu analizi ključnih pitanja koja čine globalne ekološke izazove, kroz sadržaj ovog rada dat je slijed odgovora za sticanje eko-znanja, uz primjenu savremene metodologije u obrazovanju i ekonomskih instrumenata u održivom razvoju.

Ključne riječi: Evropska unija, korporacije, odgovornost, eko-sigurnost, obrazovanje, inovacije, održivi razvoj

CORPORATE-SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE SYSTEM OF ECOLOGICAL SAFETY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract: The European Union is founded on the values of respecting human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights. The aim of the EU's enlargement and technological development policy is to unify European countries within a common political and state project. Sustainable development offers the best chance to adjust our course. The concept of sustainable development is a consequence of the belief that environmental management and the rational use of natural resources are a prerequisite for achieving economic growth without environmental degradation, so the question arises as to how a more coherent relationship between environmental protection and the need for accelerated economic development. Almost all forecasts suggest that the demand for resources will continue to grow, in line with the trends of today profiling the markets for goods and services. Basically, the principle of sustainability (in constant increase of the population) means a drastic reduction in resource consumption per unit of production and provided services. The establishment of the European Institute of Innovation and Technology has provided a strong incentive for the integration of three sides of the "knowledge triangle" (education, research and innovation) for the first time by promoting new models of governance and financing. The approach to the analysis of the key issues that make up the global environmental challenges, to the content of this work is given a sequence of responses for obtaining eco-knowledge, applying modern methodology in education and economic instruments for sustainable development.

Key words: European Union, corporations, responsibility, ecological security, education, innovation, sustainable development

Uvod

Korporativno-društvena odgovornost potiče od engleskog izraza corporate social responsibility – CSR, koji se uopšteno odnosi na posvećenost organizacije etičkom ponašanju i doprinosu ekonomskom razvoju, pokazujući, pritom, poštovanje prema ljudima, zajednici, društvu i životnoj sredini. Ova odgovornost predstavlja posvećenost organizacije da doprinese održivosti privrednog razvoja, sarađujući sa zaposlenima, njihovim porodicama, lokalnom zajednicom i društvom u cilju očuvanja zdravlja i a kvaliteta života. Na brojnim naučnim skupovima, sednicama vlada i drugim forumima, u žustrim raspravama se traže odgovori na pitanja: *da li su promovisanje i primjena korporativno-društvene odgovornosti (KDO) i društveno odgovornog ponašanja (DOP) realnost privrednih i društvenih kretanja u ovom postmodernom ambijentu, stvar biznisa ili politike jedne države? Da li se implementacijom KDO i DOP-a stvara trošak ili dodata vrednost? Ili je riječ samo o marketingu?* Društveno-odgovorno poslovanje (DOP) nastalo od termina Corporate social responsibility (CSR) iako relativno nov koncept postao je sastavni deo funkcionisanja preduzeća u razvijenim zemljama, uvodeći među ciljeve kompanija, pored klasičnog maksimiziranja profita, i odgovoran odnos prema svim stakeholderima. U raspravama se i dalje traže odgovori na neka pitanja vezana za DOP.

Da li su promovisanje i implementacija društveno- odgovornog ponašanja odgovornost biznisa ili države? Da li se implementacijom DOP-a stvara trošak ili dodata vrednost? Ili je reč samo o marketingu?

U analizi Foruma poslovnih lidera u državama našeg regiona - analiza stanja i primeri dobre prakse” nastaloj u okviru projekta Smart kolektiva “Negovanje međusektorskih partnerstava – put do održive budućnosti” urađenoj na bazi istraživanja u ranijem periodu, dati su neki odgovori i stavovi građana u vezi sa ovim pitanjima. Takođe je upoređena i regulativa koja se odnosi na DOP u EU sa nekim državama Zapadnog Balkana.

U okviru EU, DOP se prvi put promovise kao jedna od novih poslovnih politika 2001. godine kroz usvajanje Zelene knjige od strane Evropske komisije, da bi u narednim godinama Evropska komisija precizno definisala DOP kao „koncept po kome kompanije integrišu društvena i ekološka pitanja u svoje poslovne operacije i u odnose sa zainteresovanim stranama, na dobrovoljnoj osnovi”. Cilj implementacije društveno odgovornog poslovanja je stvaranje što višeg kvaliteta života za sve aktere - stakeholdere, a da pritom profitabilnost kompanije ostaje nenarušena.

Društveno-odgovorno poslovanje preduzeća odnosi se na to šta ono proizvodi, kako kupuje i prodaje, na koji način zapošljava, osposobljava i utiče na razvoj ljudskih resursa, koliko ulaže u lokalnu zajednicu i poštovanje ljudskih i radnih prava, kao i na koji način doprinosi očuvanju životne sredine. Društveno odgovorno poslovanje ima sasvim konkretne koristi za kompanije/preduzeća, koje se prije svega ogledaju u jačanju reputacije i vrijednosti brenda, lakšem zapošljavanju i zadržavanju kvalifikovane radne snage, povećanju efikasnosti kroz bolje upravljanje troškovima. Tu su još i efikasno korišćenje resursa i produktivnost u lancu

vrednosti, adekvatno upravljanje rizicima, nove poslovne prilike i veća konkurentnost, podstaknuta razvojem i uvođenjem inovativnih proizvoda, usluga i tržišta.

Međunarodni standardi za upravljanje zaštitom životne sredine predviđeni su da organizacija obezbedi elemente efektivnog sistema zaštite životne sredine, koji se mogu integrisati sa ostalim upravljačkim zahtjevima kako bi se organizacijama pomoglo da postignu kako ciljeve zaštite životne sredine tako i ekonomske ciljeve.

1. Strateški ciljevi unaprjeđenja poslovanja

Novom strategijom EU za društveno odgovorno poslovanje 2011-2014. Evropska komisija je redefinisala DOP kao "odgovornost preduzeća za njihov uticaj na društvo" i dat je akcioni plan sa osam tačaka delovanja. U Srbiji se društvena odgovornost preduzeća kao tema pojavljuje u poslovnom i nevladinom sektoru, nakon 2000. godine, ali se u javnim politikama pojavljuje tek 2008. godine, u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja, koja na nekoliko mjesta govori o društveno odgovornom poslovanju. Narednih godina usvojena su dva akciona plana za sprovođenje ove strategije.

Pored mjera i aktivnosti koje se mogu dovesti u vezu sa različitim aspektima DOP, u akcionim planovima se nalazi samo jedan projekat koji se direktno odnosi na DOP – Uvođenje i primena sistema DOP, koji je planiran za 2012. godinu, kao projekat koji bi sprovodila nadležna ministarstva za životnu sredinu i rad i socijalnu politiku, Privredna komora jedne države, privredni subjekti i udruženja. Međutim, za ovaj projekat u akcionim planovima nisu predviđeni ni ukupni troškovi i izvori finansiranja, niti indikatori uspešnosti.

Takođe, Vlada je usvojila izveštaje o napretku u sprovođenju Strategije samo za 2009. i 2010. godinu, pa nije poznato da li je i na koji način i ovaj projekat sproveden. Donesena je i Strategija razvoja i promocije društveno odgovornog poslovanja za period od 2010. do 2015. godine, ali većina mera koje su predviđene Strategijom odnosi se na promociju i razvoj praksi društveno odgovornog poslovanja, a manji deo na inicijative za izmene propisa i mera javne politike. Svako preduzeće ima niz stejkholdera, od vlasnika, preko zaposlenih do potrošača, države i lokalne zajednice. Društveno-odgovorno poslovanje znači odgovornost prema svakom od ovih aktera.

Pravo na dostojanstvo zaposlenih je kompleksno pravo koje obuhvata različite aspekte, kao što su zabrana diskriminacije i zlostavljanja na radu, stvaranje zdrave radne sredine i povoljnih međuljudskih odnosa, poštovanje ličnosti i prava zaposlenih. Zadatak poslodavca je ne samo da poštuje zakone i propise, već i da nadograđuje odnose aktivnom politikom tolerancije, izgradnje kolektivnog i timskog rada.

Kada se radi o propisima, u region se dosta daleko stiglo, ali to ipak često nije dovoljno da bi se pravo na dostojanstven rad zaposlenih ostvarilo u potpunosti. I kod zabrane diskriminacije, regulativa u region je uglavnom usklađena sa propisima EU, pre svega kroz Zakon o zabrani diskriminacije i Zakon o radu. U praksi ipak diskriminacija pri zapošljavanju, na radu i u vezi sa radom je opšteprisutna u region, kao i isključenost iz tržišta rada kao poseban socijalni fenomen, karakterističan za ruralne sredine.

Tabela 1. Tržište EU gdje je slobodan protok ljudi, roba, usluga i kapitala

Slobodno kretanje ljudi	• ukidanje granične kontrole • usklađivanje Zakona o ulazu, azilu, oružju i drogama • pravo građanina EU da se nastani i radi na teritoriji druge zemlje iz EU
Slobodno kretanje roba	• ukidanje graničnih kontrola • usklađivanje međusobnog priznavanja pravila i regulativa • usklađivanje poreza
Slobodno kretanje usluga	• liberalizacija finansijskih usluga • usklađivanje bankarskih i osiguravajućih supervizija • otvaranje tržišta transporta i telekomunikacija
Slobodno kretanje kapitala	• veća sloboda kretanja monetarnih i transakcija kapitala • koraci prema zajedničkom tržištu za finansijske usluge • liberalizacija transfera hartija od vrijednosti

Kada je riječ o državi kao poslodavcu, diskriminacija se po pravilu vrši prema političkoj pripadnosti. Kod privatnih poslodavaca diskriminacija je uglavnom prema nacionalnosti, najčešće se odnosi na raseljena lica, migrante, nezaposlene Rome, prema polu (žene), prema bračnom i porodičnom statusu, opštem zdravstvenom stanju (osobe sa invaliditetom) ili društvenom statusu (izbjeglice, poterani, migrant, bezposličari, raseljena lica).

Nažalost i zlostavljanje na radu (mobing) čini deo svakodnevice za mnoge zaposlene u regionu. Loš zakonski okvir i izuzetno neefikasno pravosuđe, doveli su do toga da zaštita od zlostavljanja na radu postoji samo formalno. Ni bezbjednost zaposlenih nije na zavidnom nivou. Konstatovano je to više puta u inspeksijskim nadzorima povodom prijavljenih povreda na radu, od čega mnogi sa teškim povredama i sa smrtnim ishodom. Isto tako, česte su pojave ekološkog kriminaliteta, posebno u narušavanju kvaliteta životne sredine i očuvanja flore i faune, u okviru jedinstvenog biodiverziteta.

Prema Strategiji razvoja i promocije društveno-odgovornog poslovanja za period od 2010. do 2015. godine, BZNR predstavlja prvi nivo društveno odgovornog poslovanja. U Strategiji se navodi da je u ovoj oblasti došlo do napretka koji se vidi kroz usvajanje viših bezbednosnih standarda od strane većeg broja kompanija. Sa druge strane, ukazuje se na zamjerke sindikata da veći broj kompanija nije doneo ni jedan od osnovnih dokumenata kada je reč o bezbednosti na radu, akt o proceni rizika, kao i da je potrebna veća preventivna inspeksijska kontrola poslodavaca u ovoj oblasti.

Veliki problem postoji kod zaposlenih koji rade na crno, jer niti su zaštićeni propisima, niti zdravstvenim osiguranjem. Posebno nepovoljna okolnost jeste to što veliki procenat ovih zaposlenih radi upravo na poslovima sa povećanim rizikom, kao što je građevina. Socijalna prava zaposlenih se odnose na socijalno osiguranje i socijalnu zaštitu. Iako je uplata penzijskih i zdravstvenih doprinosa u zakonska obaveza, mnogi poslodavci to ne rade. Prema raspoloživim podacima, više hiljada poslodavaca u regionu ne plaća redovno doprinose za svoje zaposlene, a ukupan dug za doprinose iznosio je više milijarde evra. Zbog loše prakse iz

prethodnih godina, na stotine hiljada zaposlenih ima “rupe u stažu”. U ovakvoj situaciji, teško je govoriti o društveno-odgovornom poslovanju.

2. Zaštita potrošača i životnog ambijenta

U tržišno orijentisanoj privredi potrošač je najvažniji stakeholder kompanije i po pravilu u interesu preduzeća je da poštuje interese potrošača. Kompanije koje potrošači prepoznaju kao otvorene za komunikaciju lakše privlače pažnju investitora i na duži rok dovode do uspostavljanja odnosa cijene i kvaliteta, kao i uslova prodaje koje potrošači očekuju.

Društveno-odgovorno poslovanje podrazumjeva ne samo zaštitu potrošača u smislu ekonomskih interesa, već izgradnju posebnog odnosa, na osnovu kojeg će potrošači stvoriti i održavati određenu sliku o kompaniji/preduzeću/firmi, koja prevazilazi samo dostupnost i kvalitet proizvoda.

Otuda će se potrošači često okrenuti protiv kompanija koje krše propise, zagađuju životnu sredinu, koriste dečji rad, optužene su ili osuđene zbog zlostavljanja na radu, diskriminacije ili loših uslova rada zaposlenih. Kompanije zato žele da budu prepoznate kao odgovorne i to označavaju na svojim proizvodima tzv. “socijalnom etiketom”.

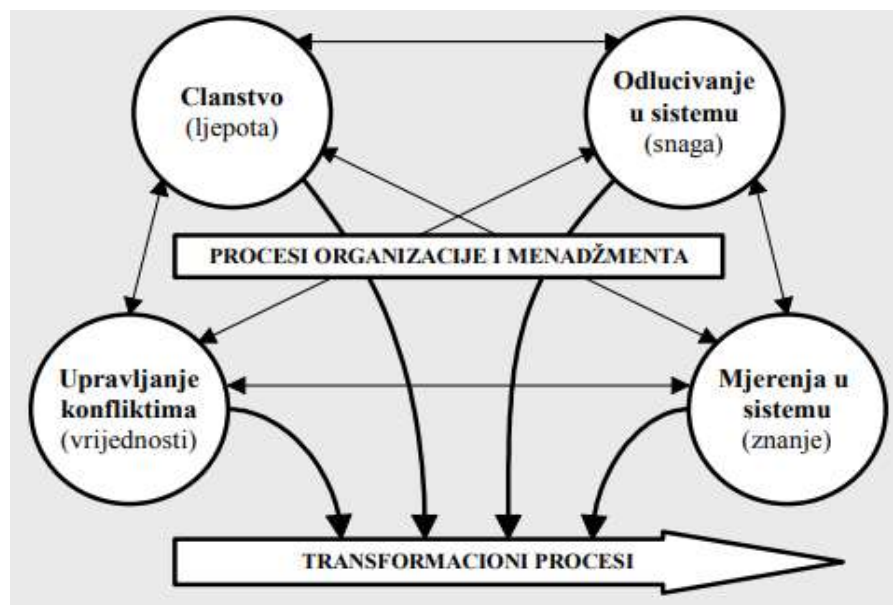
Implementacijom ISO standarda kompanija/firma postaje organizacija, koja se pravilno razvija, neprestano unapređuje svoje procese. Postaje brža i efikasnija, a sa druge strane brine o svim aspektima zaštite životne sredine i naravno o svojim zaposlenima, omogućavajući im bezbjednu i zdravu radnu i životnu sredinu.

Proizvodi koji ne nose CE znak i koji se ne pridržavaju direktiva EU, mogu biti zabranjeni za prodaju ili isključeni sa Evropskog tržišta.. Svaka država je odgovorna za primjenu zakona i kontrolu proizvoda, da bi se osiguralo da ispunjavaju potrebne zahtjeve. Kompanije/firme i njihovi lideri, mogu biti pravno gonjeni, ako se pronađu neusaglašenosti. Proizvodi koji nose CE znak, pokazuju da se proizvođač prilagodio zahtjevima zakonodavstva EU i mogu biti slobodno prometovani u okviru Unije bez daljih modifikacija ili testiranja. Na globalnom tržištu može se pojaviti proizvod različitog nivoa kvaliteta, ali ne može proizvod koji nije prošao odgovarajuću proceduru ocjenjivanja usaglašenosti.

Danas u centru pažnje privrednika, ekonomista i ekologa je tzv. dizajnerski pristup interaktivnom menadžmentu, primjenljiv u istraživanju i projektovanju struktura društvenog modela menadžmenta. Ovim pristupom afirmiše se holistički jezik komuniciranja (jezik sistema), koji omogućuje pogled kroz kaos i razumijevanje bolje budućnosti. Uočljiva je snažna korelacija ove strukture sa konceptom procesnog modela u standardima ISO 9000, u smislu jasnog lociranja transformacionih procesa koji realizuju proizvod i procesa organizacije i menadžmenta koji vode organizaciju prema balansiranim interesima zainteresovanih strana, posebno kada je u pitanju zaštita potrošača i životnog ambijenta.

Za razliku od Demingovog koncepta kontinualnih unapređenja (PDCA), breakthrough predstavlja postupak rapidnog poboljšanja performansi organizacije. Početak procesa je

saglasnost u cijeloj organizaciji o potrebama radikalnih promjena, koja obično proističe iz kriznih situacija.

Slika 1. Osnovni elementi strukture sistema menadžmenta u kompaniji

3. Standardi i sistem kvaliteta

ISO (International Organisation for Standardization) je međunarodna organizacija za standardizaciju, odnosno najveća svjetska institucija za razvoj standarda i predstavlja mrežu nacionalnih instituta u 158 zemalja svijeta, na bazi jedan član – jedna zemlja, sa sedištem u Ženevi (Švajcarska) odakle se cio sistem koordinira.

Iako je ISO samo NVO (nevladina organizacija), mnogi članovi nacionalnih instituta su ili imenovani od strane izvršnih vlasti u svojim zemljama ili su u isto vreme članovi tih izvršnih vlasti. Samim tim, ISO predstavlja organizaciju, u kojoj se konsenzusi postižu na bazi rješenja koja odgovaraju zahtjevima kako poslovnih, tako i drugih interesnih grupa (kao što su potrošači ili državna uprava). Dakle, ako je ISO međunarodna organizacija za standardizaciju, onda je definicija ISO standarda vrlo jednostavna. To nije ništa drugo nego standard kvaliteta koji izdaje ova organizacija⁵⁵.

Uvođenje ISO standarda za poslovne korisnike znači da dobavljači mogu da baziraju razvoj svojih proizvoda i usluga na specifikacijama, koje imaju široku prihvaćenost u sektorima, ili drugim rečima poslovni subjekti koji koriste međunarodne standard, a mogu i treba da se takmiče sa konkurentima na tržištima širom sveta.

Za državne uprave, međunarodni standardi obezbjeđuju tehničko-tehnološku i naučnu bazu, koja omogućava kreiranje privrednog, ekonomskog, društvenog, zdravstvenog, bezbednosnog, ekološkog i pravnog okvira.

⁵⁵ ISO standard serije 9000 je doživio reviziju 15. decembra 2000. godine i od tada svi standardi iz serije 9000 dobijaju sufiks „2000“, a isti je ažuriran 2008 s sufiksom „2008“, još jednom 2015. godine, pa je konačna verzija naziva ISO 9001:2015.

Za potrošače, postojanje globalne kompatibilnosti tehnologija, koja se postiže primjenom međunarodnih standarda na razvoj proizvoda i pružanje usluga, donosi mogućnost značajno šire ponude, kao i pozitivne efekte konkurentne "borbe" između dobavljača. Pored toga, sama činjenica da proizvod ili usluga odgovara međunarodnim standardima pruža garanciju bezbednosti, kvaliteta i pouzdanosti, a samim tim neku i vrstu sigurnosti za potrošače.

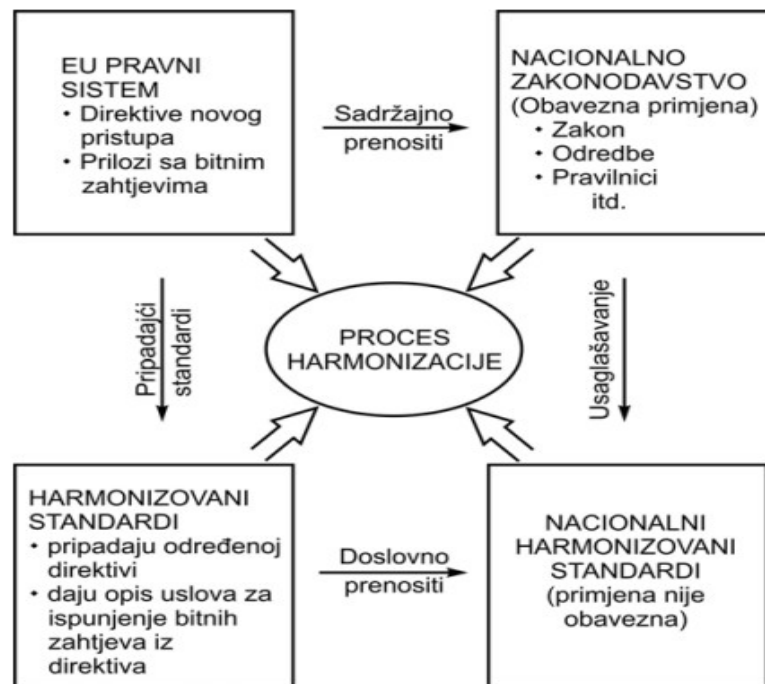
Implementacija sistema menadžmenta kvaliteta je od strateškog značaja za sve organizacije (kompanije-korporacije, preduzeća, firme, ustanove, lokalne zajednice). Na dizajn i implementaciju sistema menadžmenta kvaliteta utiče raznolike potrebe, ciljevi, proizvodi, procesi koji se koriste, kao i sama veličina i struktura organizacije.

ISO standardi (9001 ili bilo koji drugi) se mogu primijeniti na sve organizacije bez obzira na njihov tip, veličinu, proizvod/uslugu i ostale specifikacije.

Važno je istaći da su standardi familija ISO 9000 i ISO 14000 stekli regionalnu, evropsku i svjetsku reputaciju kao generički standardi sistema menadžmenta, što znači da se mogu primijeniti na bilo koju organizaciju, nevezano od veličine, finalnog proizvoda ili usluge, na bilo koji sektor ili aktivnost kojim se organizacija bavi, kao i na bilo koju organizaciju nevezano od toga da li se radi o poslovnoj organizaciji, javnoj preduzeću (JKP) ili državnoj ustanovi.

„QMS ili sistem menadžmenta” odnosi se na organizacionu strukturu za upravljanje sopstvenim procesima ili aktivnostima, koji transformišu resurse u proizvode ili usluge koji zadovoljavaju ciljeve organizacije, kao što su zadovoljavanje zahtjeva potrošača za kvalitetom, usaglašavanje sa propisima ili ispunjavanje ciljeva zaštite životne sredine. Niti jedan niti drugi standard nisu obavezni za implementiranje, ali je sam napor organizacije uložen ka ostvarenju zahtjeva, koji propisuju ovi sistemi kvaliteta jasna garancija svim zainteresovanim stranama da je organizacija svjesna svoje pozicije u okruženju i da je spremna da investira u sistematičan i permanentan rad, kako bi se ciljevi organizacije ostvarili na zadovoljstvo uprave, potrošača, poslovnih partnera, administrativnih vlasti i drugih zainteresovanih strana, uz BZNR i očuvanje životne sredine.

Organizacije koje se upuste u uvođenje ovih sistema upravljanja, uz KDO i DOP, mogu da računaju da će na duži rok moći da isporuče kvalitetne i konkurentne proizvode, kako na domaćem tako i na inostranim tržištima, uz sistematsko postizanje i održavanje saglasnosti sa ekološkim zahtjevima i regulativama u svojoj industriji i njezinim granama. Pored toga, organizacija se postavlja u puno povoljniji položaj u kontaktima sa vladinim institucijama. Potrošačima se demonstira da je spremna da ponudi proizvod ili uslugu koja je u skladu sa smanjenjem negativnog uticaja na okolinu, umanjuju se cijene obaveznog i drugog osiguranja, potrošnja energije i drugih resursa, samim tim dolazi se i do prednosti na regionalnom tržištu.

Slika 2. Proces harmonizacije na nacionalnom nivou države

Cjelokupan sistem ISO standarda bazira na principima, koji omogućavaju kompaniji/preduzeću/firmi da uspostavi kvalitetan odnos sa kupcima, dobavljačima i zaposlenima i da napravi jedan veliki kvalitativni skok u pružanju usluga, odnosno prodaji kvalitetnih proizvoda.

Osam ključnih principa su:

I Organizaciju koja je usredsređena na kupca

Organizacije zavise od svojih kupaca i stoga moraju razumjeti tekuće i buduće potrebe kupaca, moraju zadovoljiti sve rigoroznije zahtjeve kupaca i moraju težiti da prevaziđu potrebe kupaca.

II Liderstvo

Menadžment kompanije/preduzeća ima obavezu da vodi zaposlene sopstvenim primjerom, da uspostavi jedinstvo kroz zajedničke ciljeve i da definiše smjer kojim organizacija treba da se kreće. Menadžment mora da kreira povoljan radni ambijent, koji ohrabruje saradnike na rad i postizanje ciljeva organizacije.

III Uključenost zaposlenih

Organizacija mora da ohrabri zaposlene da prihvate KDO I DOP za rješavanje problema i unapređene procesa, kao i da omogući zaposlenima da stalnim sticanjem novih znanja i vještina kao i slobodnom razmjenom znanja i iskustava unutar timova doprinesu povećanom zadovoljenju pri obavljanju posla, a samim tim i rezultatima organizacije.

IV Procesni pristup

Svi procesi neophodni za ostvarenje željenog rezultata moraju biti definisani, a ulazi i izlazi iz procesa zajedno sa funkcijama organizacije identifikovani i praćeni. Pored toga, organizacija mora da definiše jasne nadležnosti u upravljanju procesima, kao i da omogući korisnicima obuku, materijal i potrebne informacije.

V Sistemski pristup upravljanju

Definisanje sistema identifikacije ili razvoja procesa i njegovo postavljanje na način da zadati cilj bude dostignut na najefikasniji način. Sistemski pristup podrazumjeva i potpuno razumjevanje međuzavisnosti procesa u sistemu kao i neprekidno unapređenje sistema kroz mjerenje i vrjednovanje rezultata, uz pridržavanje mjera BZNR i zaštite radne i životne sredine.

VI Stalno poboljšanje kvaliteta

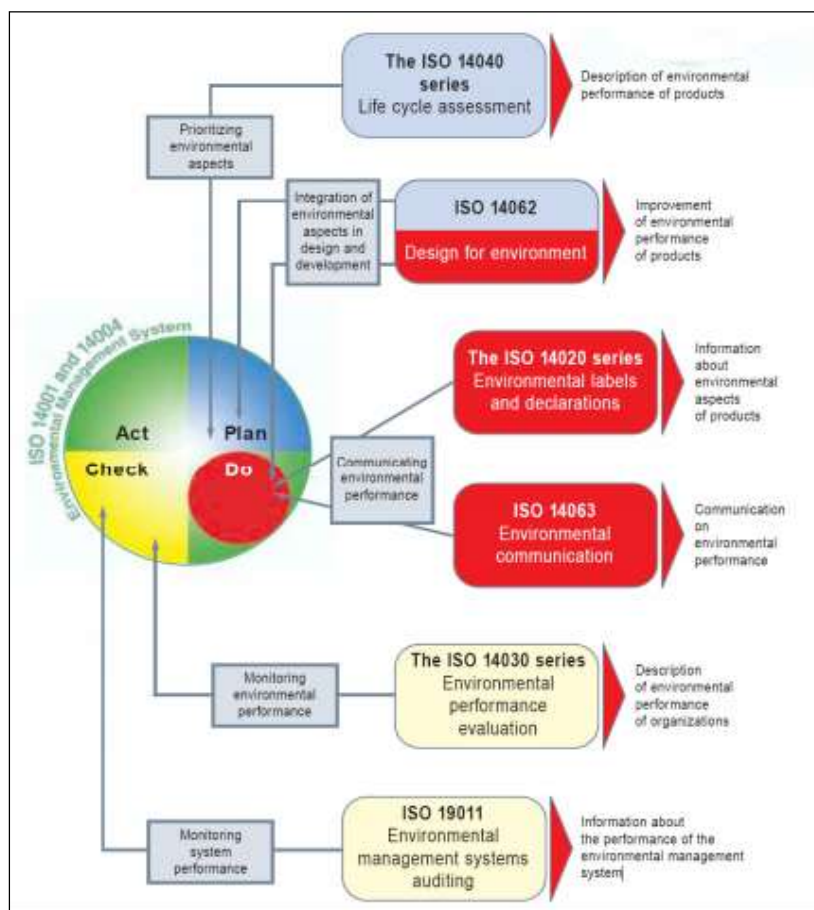
Princip ohrabruje uvođenje malih unapređenja u procese i sisteme, kao i neprekidno poređenje učinaka sa postavljenim kriterijumima.

VII Donošenje odluka na osnovu činjenica

Ovaj princip se odnosi na prikupljanje onih podataka i informacija, koji su relevantni za ispunjenje unapred postavljenih ciljeva, kao i na analizu prikupljenih podataka korišćenjem validnih metoda.

VIII Obostrano korisni odnosi sa dobavljačima

Organizacija treba da identifikuje i izabere ključne dobavljače, sa kojima kroz jasnu i otvorenu komunikaciju i zajednički rad na razvoju i unapređenju proizvoda i procesa treba do ostvari dugoročnu saradnju na obostranu korist.

Slika 3. Standardi ISO 14000 modela u organizaciji

4. Forum poslovnih lidera

Forum poslovnih lidera je koalicija društveno-odgovornih kompanija, ustanovljena s misijom da stimulira razvoj društveno-odgovornog poslovanja (corporate social responsibility - CSR) i uspostavi trajne i stabilne CSR prakse u domaćem poslovnom sektoru. Forum povezuje lidere iz poslovnog sektora s predstavnicima državnih institucija, neprofitnih organizacija i drugih zainteresovanih strana, inicirajući konstruktivni međusektorski dijalog i podstičući zajednički doprinos održivom razvoju društva. U cilju rješavanja targetiranih društvenih, ekonomskih i ekoloških problema, Forum također pokreće konkretne programe i projekte, kroz koje zajedno sa drugim društvenim akterima radi na dostizanju održivog i stabilnog razvoja zajednice.

EU ima veoma stroge standarde zaštite potrošača i da bi država pristupila EU, mora izgraditi i implementirati određeni sistem standarda. Čini se da je regulativa u region u ovoj oblasti sasvim usklađena sa standardima i EU propisima. Evropska Unija predstavlja potencijalno tržište, koje se sastoji od 380-400.000.000 ljudi. Prodaja na ovom tržištu je izuzetno konkurentan posao, koji podrazumjeva povječano oslanjanje na međunarodno prihvaćene procedure i standarde radi sticanja uporišta, prije svega.

U uslovima poslovanja na evropskom tržištu, system kvaliteta igra značajnu ulogu ne samo u obezbeđivanju novih tržišta, već i u zadržavanju postojećih. Zato ISO standardi/standardi kvaliteta dolaze do izražaja jer kupci sadašnjice, ne samo da očekuju kvalitetan proizvod, već zahtijevaju dokaz da je kompanija "sposobna" da proizvede kvalitetne proizvode ili pruži kvalitetnu uslugu.

Obezbeđenje ovog dokaza bi trebalo da predstavlja prvorazredni cilj za svaku kompaniju koja drži do svog imidža i ima visoke pretenzije kada su u pitanju nova tržišta. Za sada jedini međunarodno priznat dokaz kvaliteta je ISO certifikat Sistema menadžmenta kvaliteta ISO 9001:2015 koji izdaje nezavisno međunarodno sertifikaciono telo.

Iako je uticaj standarda kvaliteta na svakodnevne aktivnosti često neprimjetan, oni pružaju ogroman doprinos gotovo svim aspektima našeg života. Svi mi unapred podrazumjevamo da će proizvod koji kupimo kvalitetom odgovarati našim zahtevima, da će biti kompatibilan sa uređajima koje već posedujemo, da će ispunjavati pretpostavljene kriterijume bezbjednosti, pouzdanosti i efikasnosti, kao i da će obezbjeđivati svaku od tih pogodnosti po odgovarajućoj ceni.

Praksa ipak pokazuje da mnoge kompanije nisu u potpunosti prihvatile etička pravila poslovanja, a naročito se mogu izdvojiti primjeri neovlašćenog prikupljanja i upotrebe ličnih podataka i agresivnog reklamiranja.

Lokalni, regionalni i globalni postupak rada na razvoju i uvođenju sistema menadžmenta kvalitetom (QMS) izgleda ovako:

- priprema primjene standarda serije ISO 9000,
- snimanje stanja kvaliteta u poslovnom sistemu,
- projektovanje i uvođenje QMS-a,
- atestiranje QMS-s i sertifikacija za ISO standard,

▪ provjera atestiranog sistema kvaliteta ili resertifikacija ISO standard, koja se odvija na godišnjem nivou kako bi utvrdili da se preduzeće kontinuirano razvija i unapređuje.

Najveći dio posla oko uvođenja sistema kvaliteta pada na konsultantsku agenciju, ali menadžment preduzeća koji pokreće postupak mora neprestano da stoji iza ovog projekta i stalno pruža podršku uvođenju sistema. Zadatak menadžmenta je da radi na internoj organizaciji tokom rada konsultantske kuće i da obezbedi održavanje sistema kvaliteta.

Propisi EU koji se tiču očuvanja životne sredine u najširem smislu, veoma su brojni i raznovrsni. Oni uključuju nekoliko osnovnih kategorija prema kojima su razvrstani: klimatske promene, održivi razvoj, upravljanje otpadom, zagađenje vazduha, upravljanje vodama, očuvanje prirode i raznovrsnosti biljnih i životinjskih vrsta, zaštita tla, zaštita stanovništva, zaštita od EM zračenja (jonizujuće i nejonizujuće), od prevelike svetlosti, nepodnošljive buke i vibracija.

Društveno-odgovorno poslovanje u oblasti zaštite životne sredine obuhvata proces proizvodnje, odnosno korišćenja energije za obavljanje aktivnosti gde se prednost daje obnovljivim izvorima energije; zatim KDO i DOP kompanije/preduzeća, koje koriste materijale i sirovine manje štetne po okolinu, poštuju standarde ekološke proizvodnje i upravljanja otpadom. Koriste efikasnije sisteme proizvodnje koji troše manje enegije i ne zagađuju životnu sredinu. Reciklaža i ponovna upotreba proizvoda i sirovina takođe spadaju u važan segment KDO i DOP-a, kada je riječ o zaštiti životne sredine.

Kada je riječ o neproizvodnim kompanijama, one osim korišćenja obnovljivih izvora energije mogu pospešivati proizvodnu industriju, favorizujući proizvode onih kompanija koje promovišu standarde zaštite životne sredine i posluju u skladu sa njima. Osim toga, sve kompanije mogu podržati državne i privatne projekte iz ove oblasti, kako kroz direktno finansiranje, tako i kroz volontiranje. Pritom, zaštita životne sredine može imati i konkretne ekonomske benefite, kao npr. smanjenje uložene energije i materijala automatski povjećava konkurentnost na tržištu i smanjuje cenu proizvoda, što uvjećava profit kompanije.

Korišćenje jeftinijih recikliranih sirovina može smanjiti cijenu proizvodnje, a kompanije koje uvedu inovativne, moderne tehnologije da bi umanjile uticaj na životnu okolinu, imaće znatno veći broj privlačnih radnih mjesta i moći će da budu konkurentnije i na tržištu rada u privlačenju kvalitetnijih kandidata za poslove. Ipak, čini se da iako je pravni okvir zaštite životne sredine solidno urađen, primjena propisa ne funkcioniše kako je zamišljeno. Najbolji dokaz za tako nešto su učestali ekološki akcidenti, najčešće oni koji se tiču neadekvatnog transporta ili čuvanja opasnih materija i otpada, kao i nedozvoljenih emisija u vodosisteme i atmosferu, koje dovode do veoma teških posledica po životnu sredinu, ali i po bezbednost i zdravlje ljudi.

Problemi sa očuvanjem životne sredine idu i šire od (ne)primjene propisa iz ove oblasti, pa se tako npr. zbog korupcije državne uprave i lokalne samouprave sve češće mogu videti situacije u kojima se dobijaju dozvole za izgradnju na mestima na kojima to nije dozvoljeno. Neprimena zakona dovela je i do toga da u najvećem broju ovakvih situacija odgovorna lica nisu trpela zakonske posledice.

U anketi koju je sproveo Smart kolektiv u region, ističe se velika potreba za društveno-odgovornim poslovanjem kompanija, koju građani nažalost ne vide u dovoljnoj mjeri. Preko 80% građana smatra da bi kvalitet života bio poboljšan ukoliko bi većina kompanija u regionu poslovala društveno-odgovorno. Konkretno, to se ogleda u tome da bi preko 70% građana pre kupovalo u prodavnici društveno-odgovorne kompanije, čak i ukoliko su joj cijene nešto više, ili da bi blizu 70% građana pre koristilo usluge društveno-odgovorne kompanije, čak i ukoliko bi ona bila prostorno udaljenija od njihovog mjesta stanovanja ili zaposlenja.

Kao zaposleni, građani još više cijene društvenu-odgovornost kompanije nego kao potrošači, jer bi blizu 90% građana pre radilo u društveno-odgovornoj kompaniji, čak i ukoliko su plate u toj kompaniji nešto niže. Za 80% građana uslov da kompaniju smatraju društveno-odgovornom je da ona brine o zdravlju i bezbednosti zaposlenih na radu. Za blizu 80% građana uslov da kompaniju smatraju društveno-odgovornom je da ona pruža potrošačima istinite i potpune informacije o proizvodima. Takođe, za 80% građana uslov da kompaniju smatraju društveno-odgovornom je da ona brine mnogo više nego do sada o životnoj sredini.

Nasuprot tome, za 55% građana uslov da kompaniju smatraju društveno-odgovornom je da ona daje novac u dobrotvorne svrhe. Ovo pokazuje da građani država Zapadnog Balkana razlikuju društveno-odgovorno poslovanje od korporativne filantropije, koja predstavlja mali deo DOP-a. Ono što bi građani želeli da vide od svoje privrede, ipak je u ogromnom kontrastu sa onim kako u stvari percipiraju ponašanje kompanija/preduzeća/firmi/ustanova. Tako samo 16% građana smatra da su kompanije u regionu društveno-odgovorne, a samo 8% građana smatra da su kompanije zaista odgovorne prema svojim zaposlenima.

Zaključak

Biti društveno odgovorna organizacija, ne znači samo puko ispunjavanje zakonskih obaveza, već ići dalje i ulagati još više u ljudski kapital, okruženje i odnose sa svim zainteresovanim stranama tj. sa zaposlenima, akcionarima, kupcima, dobavljačima, konkurentima, lokalnom zajednicom, vladom i nevladinim organizacijama. Forum poslovnih lidera kao zaposleni, građani još više cijene korporativno-društvenu odgovornost kompanije/preduzeća/ustanova nego kao potrošači, jer preko 80% pre bi radilo u ovako uređenoj kompaniji, po cijeni da novčana primanja budu nešto niža.

Zaštita životne sredine - specifični je aspekt korporativno-društvene odgovornosti i društveno-odgovornog poslovanja. Organizaciji je neophodan menadžer kvaliteta, predstavnik rukovodstva za kvalitet ili lice za QMS, koji će imati punu podršku menadžmenta. Uprava mora imenovati nekog ko je u potpunosti upoznat sa zahtjevima ISO 9001:2015, ko je sposoban da postupa u skladu sa njima i ko je spreman da pravovremeno izvještava menadžment o rezultatima QMS-a. On mora biti lako dostupan i stajati na raspolaganju svim zaposlenim u organizaciji, da ima sposobnost komunikacije na svim nivoima i sa svim zaposlenim u organizaciji. On mora biti odgovoran generalnom direktoru i mora biti isključen iz svih aktivnosti koje bi mogle imati suprotan uticaj na učinak kvaliteta.

Od četiri specifična aspekta KDO i CSR posebno je, kao najznačajnija, analizirana zaštita životne sredine. Predstavljani su elementi povezanosti održivog razvoja i zaštite životne

sredine. Ove odgovornosti i zaštita životne sredine povezani su sa primjenom međunarodnih standarda serije ISO 14.000 i razvojem čistih tehnologija. Krajnje je vreme da u državama Zapadnog Balkana: Uvedemo ISO standard, Unapredimo procese u kompaniji/preduzeću/firmi i način poslovanja, Uvedemo korporativno-društvenu odgovornost, Društveno-odgovorno poslovanje, Dobijemo tendere u kojima se traže ISO standardi i sistem kvaliteta.

Interesovanje za održanje i poboljšanje kvaliteta životne sredine, zdravlja i kvaliteta života sve više raste i stoga organizacije svih veličina sve više pažnje posvećuju potencijalnim ekotacijama svojih aktivnosti, proizvoda i usluga. Ekološki učinak neke organizacije postaje sve važniji za interne i eksterne zainteresovane strane. Postizanje ispravnog ekološkog učinka zahtjeva od organizacije da prihvati obavezu da sistematski pristupi uvođenju sistema ekološkog upravljanja - SEM (EMS - Environmental Management Systems) i kontinualnom poboljšanju.

U ovom koautorskom radu objašnjen je pojam i analizirane su dimenzije KDO I DOP-odgovornosti, mehanizmi razvoja i ukazano je na značaj u uslovima svakodnevnog poslovanja i u uslovima ekonomske i ekološke krize, uz primenu ISO-standarda i sistema kvaliteta.

Literatura

- [1] Biočanin R. Ekspertske ocjenjivanje naučnih projekata i programa razvoja, XXX Jubilarno savjetovanje proizvodnog mašinstva SCG sa međ. učešćem, 01-03. septembar 2005. Vrnjačka Banja.
- [2] Biočanin R., Jusufrić J., Sivić M. Inovacioni zahtjevi u održivom razvoju država Zapadnog Balkana, „NAUKA I TEHNOLOGIJA“, IUT Travnik, br.007/2017.
- [3] Biočanin R., Badić M., Marjanović S. Korporativno-društvena odgovornost u sistemu eko-bezbednosti lokalnih zajednica u Srbiji, Međ. naučna konferencija „Društveno-ekonomski razvoj i bezbednost zajednice sa akcentom na grad Valjevo i Kolubarski okrug, 18-20. april 2019. Valjevo.
- [4] Bobrek M., QMS design, Mašinski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, 2000.
- [5] Jovišević V. I saradnici: Projekat usaglašavanja proizvoda firme “Topling” Prnjavor sa EU direktivama i EN standardima, Sarajevo, 2002.
- [6] Jusufrić I., Milešević T., Biočanin R. Ekološko graditeljstvo i industrijske zone u urbanim sredinama Zapadnog Balkana, IV Simpozijum sa međ. učešćem “EKOLOŠKO-DUHOVNE VREDNOSTI U MULTIETNIČKOM PROSTORU SRBIJE, ZAPADNOG BALKANA, EVROPE I SVETA” SDEV-2016, CESNA B, Beograd, 08-10. septembar 2016. Novi Pazar.
- [7] Stepanović B., Obradović M. Lideri društvene odgovornosti, Business Info Group, Beograd, 2014.